

MORTALITAT INFANTIL AL LLUÇANÈS EN ELS SEGLES XVI-XVIII

Ma Àngels RIFÀ i PUJOL
Miquel VILARDELL i YNARAJA

Introducció

El buidatge ampli i sistemàtic dels llibres de registres sacramentals de naixements, matrimonis i òbits dels segles passats, guardats, i a voltes oblidats, en els armaris d'algunes parròquies de poblacions petites, escrits en llatí o en català pels preveres de l'època, aporten informació molt valuosa pel que fa l'evolució de molts dels aspectes socials i demogràfics.

La tesi doctoral de Miquel Vilardell Ynaraja fa la recerca dels llibres sacramentals de les poblacions del Lluçanès dels segles XVI-XVIII¹, amb una visió àmplia i acurada de tots els aspectes socials i demogràfics. El nostre estudi se centra i profunditza en tots aquells aspectes referits a la mortalitat infantil. Les dades s'han obtingut de l'estudi dels registres dels llibres de naixements i d'òbits de les poblacions de l'àrea del Lluçanès, dins la comarca d'Osona, en els segles XVI, XVII i XVIII.

Objectius

1. Identificar les causes de mortalitat infantil al Lluçanès en els segles XVI a XVIII
2. Aplicar les taxes de mortalitat infantil

Material i mètode

Material

El material utilitzat ha estat trobat en els diferents llibres sacramentals de naixements i defuncions de les parròquies de Lluçà, Olost, Perafita, Prats

de Lluçanès, Sant Bartomeu del Grau, Sant Boi de Lluçanès. A l'Arxiu Episcopal de Vic s'han localitzat els llibres sacramentals de: Santa Maria d'Alpens, Sta. Eulàlia de Pardines, Sant Vicenç de Prats, Sant Boi de Lluçanès, Sant Martí de Sobremunt i Sant Pere de Sora.

Dels llibres d'Oristà i de Sant Boi de Lluçanès se n'han trobat pocs, per què la majoria d'ells varen ser cremats durant la guerra civil.

Mètode

S'han buidat 47 llibres de naixements amb 38.185 registres i 32 llibres d'òbits amb 23.726 registres, essent un total de 61.911 els registres explorats.

S'han elaborat unes taules específiques per identificar **les dades** que anàvem recullin de cadascun dels registres:

1. Taula 1. Dissenyada pel recull de dades per als registres de baptismes
2. Taula 2. Dissenyada pel recull de dades per als registres d'òbits

REGISTRE DE BAPTISMES

POBLE: _____

ANY-MES	H	D	T	V	Observacions

Nen (H), Nena (D), Total (T) i Venturer (V)

Taula 1. Registre de baptismes

REGISTRE D'ÒBITS

POBLE: _____

ANY-MES	SEXE								Edat	Estat civil	Professió	Observacions
	ALBAT			COS								
	h	d	t	H	D	T	Tt					

Nen (h), Nena (d), Total (t), Home (H), Dona (D), Total (T), Totals (Tt)

Taula 2. Registre d'òbits

Posteriorment les dades obtingudes s'han agrupat per dècades i poblacions. Totes les dades s'han tractat i relacionat mitjançant una base de dades.

Resultats

Dades demogràfiques

La població de Prats té el volum poblacional més important i més complet del Lluçanès, seguida d'Olost, Sant Boi i Alpens. Sant Bartomeu és la població més petita en aquell temps.

El nombre de registres trobats en el llibres de naixements i d'òbits de cada una de les poblacions estan reflectides en la següent taula (taula 3). En cada una d'elles observem la data en que varem trobar el 1r registre, en la part superior del quadre, i la data del darrer registre en la part inferior.

POBLACIONS	Naixements	Òbits	TOTAL
ALPENS	6.01.1557	3.06.1571	7.598
	5.141	2.457	
	30.12.1800	19.12.1800	

LLUÇÀ	24.09.1564	11.08.1597	4.819
	3.150	1.669	
	24.11.1800	22.12.1800	
OLOST	7.01.1595 23.07.1710	5.03.1739	10.515
	6.693	3.822	
	14.04.1756 24.11.1800	22.12.1800	
PERAFITA	28.11.1666	6.10.1666	6.498
	3.702	2.796	
	22.12.1800	6.12.1800	
PRATS	19.01.1566	18.03.1570	16.737
	9.638	7.099	
	30.12.1800	27.12.1800	
SANT BARTOMEU	11.01.1783	27.01.1783	521
	274	247	
	26.12.1800	29.12.1800	
SANT BOI	23.01.1578	22.04.1586 29.12.1738	9.303
	6.004	3.299	
	31.12.1800	3.09.1767 30.12.1800	
SOBREMUNT	4.10.1740	7.08.1565 27.07.1653	1.206
	664	542	
	26.12.1800	21.04.1739 23.11.1800	
SORA	15.09.1573	6.09.1585	3.531
	2.919	612	
	25.12.1800	7.12.1800	
LLUÇANÈS	38.185	23.726	61.911

Taula 3. Nombre de registres trobats

Dades de mortalitat

Les dades que transcrivim a continuació ens permetran posteriorment fer la observació i estudi de l'evolució de la mortalitat infantil

En els registres de baptismes, a més del nombre de naixements hi trobem, també, alguns bategis de necessitat.

Els "Bateigs de necessitat" fan la descripció de tots aquells nadons que foren batejats d'urgència tant en el moment immediat del post-part com al cap d'uns dies, sempre menys de 7 dies. Poden ser registrats tan en els llibres de baptismes com en els de defuncions (taula 4).

Les dades trobades en les diferents poblacions son les següents:

1. ALPENS

En un període de 185 anys (1595-1780) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 6 nens albats: 3 nens i 3 nenes, 1 d'elles bessona.

b) Llibre d'òbits

- 18 albats: 14 nens, 4 dels quals eren bessons, i 4 nenes, 2 d'elles bessones.

Total 24 albats varen morir al néixer

2. LLUÇÀ

En un període de 172 anys (1628-1800) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 6 albats: 1 nen i 5 nenes.

b) Llibre d'òbits

- 36 albats: 25 nens, 5 dels quals eren bessons i 11 nenes, 1 d'elles bessona.

Total 42 albats varen morir al néixer

3. OLOST

En un període de 201 anys(1599-17800) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 13 nens, 1 d'ells bessó i 1 trigemin, i 13 nenes, 2 d'elles bessones i 2 trigèmins.

b) Llibre d'òbits

- 81 nens, 16 d'ells bessons i 2 trigèmins, i 57 nenes, 4 d'elles bessones i 4 trigèmins, en 6 no hi consta el sexe

Total 170 albats varen morir al néixer

4. PERAFITA

En un període de 74 anys (1670-1744) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 3 nens i 4 nenes, 1 d'elles bessona, i 1 albat (no hi consta el sexe).

b) Llibre d'òbits

- 4 nens i 3 nenes i 2 criatures prematures i bessones

Total 17 albats varen morir al néixer

5. PRATS de LLUÇANÈS

En un període de 143 anys (1657-1800) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 6 nens (més 11 que també es van inscriure en els registres d'òbits) i 7 nenes (més 5 que també es van inscriure en els registres d'òbits) i 2 criatures.

b) Llibre d'òbits

- 92 nens, 7 són bessons, 2 són trigèmins, 3 són prematurs i 1 extret de l'úter per força i amb instruments, i 50 nenes, 4 són bessones, 1 trigemin i una prematura

Total 157 albats varen morir al néixer

6. SANT BARTOMEU DEL GRAU

En un període de 17 anys (1783-1800) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 7 nens i 4 nenes

Total 11 albats varen morir al néixer

7. SANT BOI DE LLUÇANÈS

En un període de 200 anys (1600-1800) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 13 nens, 20 nenes i 1 criatura.

b) Llibre d'òbits

- 32 nens, 4 d'ells bessons i 14 nenes, 2 d'elles bessones i 10 criatures.

Total 90 albats varen morir al néixer

8. SOBREMUNT

En un període 60 anys (1740-1800) es varen trobar:

a) Llibre d'òbits

- 4 nens, 3 nenes, 1 albat, 1 corpuscle i 1 criatura de 6 mesos de gestació

Total 10 albats varen morir al néixer

9. SORA

En un període de 173 anys (1627-1800) es varen trobar:

a) Llibre de baptismes

- 3 nens i 3 nenes.

b) Llibre d'òbits

- 39 nens, 1 d'ells bessó i 20 nenes, 3 d'elles bessones.

Total 65 albats varen morir al néixer

POBLAC IÓ	Registre de baptismes				Registre d'òbits				TOTAL
	Nens	Nenes	No consta	Bessons	Nens	Nenes	No consta	Bessons	
ALPENS	3	3		1	14	4		6	24
LLUÇÀ	1	5			25	11		6	42
OLOST	13	13		6	81	57	6	26	170
PERAFIT A	3	4	1	1	4	3	2	2	17
PRATS	6	7	2		92	50		14	157
SANT BARTO MEU	7	4							11

SANT BOI	13	20	1		32	14	10	6	90
SOBREMUNT	4	3	3						10
SORA	3	3			39	20		4	65
TOTAL	53	62	7	8	287	159	18	64	586

Taula 4. Distribució dels bateigs de necessitat
Causes de mortalitat

En els llibres de defuncions trobem descrits, entre d'altres, 3 tipus de mort que fan referència a l'infant:

1. Morts Post-part (fan referència a la mort de la gestant i en alguna ocasió del fill que pot o no estar descrit, com a bateigs d'urgència).
2. Morts a l'hospital, però no hi consta cap infant.
3. Bateigs de necessitat o bateig d'urgència.

Alguns preveres registraven en algun dels registres d'òbits la causa de la mort de l'infant (mort natural o violenta documentada), que descrivim a continuació (taula 5):

1. ALPENS
 - a) Període 1701-1800
 - Albat mor per vòmit.
2. LLUÇÀ
 - a) Període 1601-1700
 - Trobem 2 albat, no especifica el sexe, fills de F. Verdaguer produïda per un llamp (Accident de causa natural bastant freqüent en aquella època).
 - b) Període 1701-1800
 - Nen entre 9-10 anys que troben ofegat.
3. OLOST
 - a) Període 1739-1800
 - Trobem un nen de 9 anys que mor per ofegament ("caigué d'una palanca i s'ofegà").
 - 2 albat moren per no poder deglutir (disfàgia).
 - 1 nena de 9 anys mor per demència.

4. PERAFITA

- a) Període 1666-1700
 - Nena de 6 anys que mor per fulguració.
- b) Període 1701-1800
 - 1 albat mor per demència.
 - 1 nena de 10 anys per no poder deglutir.

5. PRATS DE LLUÇANÈS

- a) Període 1701-1800
 - 2 nens moren per ofegament, un d'ells d'1 any de vida es sospita l'origen criminal.
 - 2 nens moren per traumatisme.
 - 1 nena mor junt amb la seva mare, a mans d'un dement.
 - 1 criatura de 4 anys mor per estrangulament i posterior descarnament del cos, a mans d'una dement (Maria Pujol, bruixa Napa de Prats).

6. SANT BARTOMEU DEL GRAU

- a) Període 1786-1793
 - 5 nens i 4 nenes, entre 1 i 4 anys, moren per verola.

7. SANT BOI DE LLUÇANÈS

- a) Període 1701-1800
 - 2 nens i 1 nena moren per fulguració en el mateix indret, al Santuari dels Munts.

8. SORA

- a) Període 1601-1700
 - 1 nena d'un any, mor per verola (el 6 de novembre de 1627, és la primera data en tot el Lluçanès, on consta el diagnòstic de verola com a causa de mort).
- b) Període 1701-1800
 - 1 nen de 8 anys que morí ofegat degut a la força de l'aigua
 - 1 nena de 7 anys, per demència.

SEXE			CAUSA DE MORTALITAT
NEN	NENA	NO CONSTA	
2	2	2	Llamp

5			Ofegats en alguna de les rieres del Lluçanès
	1	3	Vòmit o problema en la deglució
	2	1	Demència
2			Traumatisme
5	5		Verola
	1	1	Assassinat
14	11	7	

Taula 5. Causes de mortalitat.

En la taula 6 es mostra la distribució per segles i mesos de tots els albats.

MES	Seg. XVI		Seg. XVII		Segle XVIII		TOTAL	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Gener	-	0	115	7	741	7,2	856	7,2
Febrer	-	0	101	6,2	504	4,9	605	5,1
Març	-	0	106	6,5	612	5,9	718	6
Abril	-	0	107	6,5	594	5,8	701	5,9
Maig	-	0	107	6,5	536	5,2	643	5,4
Juny	-	0	82	5	566	5,5	648	5,4
Juliol	-	0	120	7,3	1.099	10,7	1.219	10,3
Agost	1	25	202	12,4	1.754	17,1	1.957	16,5
Setembre	-	0	230	14,1	1.238	12,1	1.468	12,4
Octubre	1	25	172	10,5	1.005	9,8	1.178	9,9
Novembre	2	50	150	9,2	836	8,1	988	8,3
Desembre	-	0	131	8	719	7	850	7,1
TOTAL	4	100	1.623	100	10.204	100	11.831	100

Taula 6. Distribució dels albats per segles i mesos

Taxes de mortalitat infantil

Els registres trobats en cadascuna de les poblacions no son complets, per la qual cosa hem hagut de confeccionar les taxes de mortalitat a partir de una data determinada i hem aconseguit unes taxes de mortalitat infantil fidedignes en quan a la seva relació amb els esdeveniments de l'època.

Les dades utilitzades per calcular les diferents taxes de mortalitat infantil provenen de dues fonts:

1. El registre de baptismes: Bateigs d'urgència, de necessitat, en privat, subcondicione i morts en el bateig.
2. El registre d'òbits: Òbits al néixer i la resta d'albats diferenciant dos grups: en un constarà l'edat i en l'altre no.

Malgrat la diversitat de taxes infantils i la manca de dades que ens podrien informar de l'edat de l'infant, hem procurat realitzar-les totes per poder disposar d'un estudi demogràfic més acurat.

El denominador de les taxes serà el mateix per a totes, encara que en les dues primeres especifiquem el nombre de nascuts vius i morts.

La OMS defineix com a **nascut viu** "la completa expulsió o extracció del producte de la concepció del cos de la mare, independentment del temps de durada de la gestació, producte que, després de realitzar la separació, respira o mostra alguna evidència de vida, tals com batec cardíac, pulsació del cordó umbilical o moviment d'un múscul voluntari, sense tenir en compte si s'ha tallat o no el cordó umbilical o si la placenta està despresada".

Entenem per **nascut mort** la mort fetal abans de l'expulsió completa del producte de la concepció.

Donat que la informació dels registres dels nascuts morts i dels bateigs d'urgència no queda ben detallada, ja que sembla que arriben a tenir algun minut de vida, i basant-nos en les definicions anteriors, inclourem els nascuts morts dintre els nascuts vius, cosa que tampoc farà variar gaire el resultat final de les taxes.

Les taxes que aplicarem seran:

- 1) TAXA DE MORTALITAT DELS NADONS AL NÈIXER (TMNN)
(Aquesta està inclosa dins la taxa de mortalitat perinatal, però com que en els primers anys no hi ha constància de cap edat, creiem que val la pena instaurar-la)

$$\text{TMNN} = \frac{\text{Bateigs d'urgència} + \text{Òbits al néixer}}{\text{Nombre de nascuts vius i morts}} \times 1.000$$

- 2) TAXA DE MORTALITAT PERINATAL (TMP)
TAXA DE MORTALITAT NEONATAL PRECOÇ (TMNP)

$$\text{TMP} = \frac{\text{Nombre de morts de menys de 7 dies d'edat} + \text{Nombre de nascuts morts}}{\text{Nombre de nascuts vius i morts}} \times 1.000$$

$$\text{TMNP} = \frac{\text{Nombre de morts de menys de 7 dies d'edat}}{\text{Nombre de nascuts vius}} \times 1.000$$

Haurem de superposar aquestes dues taxes ja que, com hem dit anteriorment, els anomenats "morts al néixer" en els registres no eren fetus morts, i per tant, els inclourem dintre el nombre de morts de menys de 7 dies d'edat.

- 3) TAXA DE MORTALITAT NEONATAL TARDANA (TMNT)

$$\text{TMNT} = \frac{\text{Nombre de morts entre 7 i 28 dies d'edat}}{\text{Nombre de nascuts vius}} \times 1.000$$

4) TAXA DE MORTALITAT NEONATAL (TMN)

$$\text{TMN} = \frac{\text{Nombre de morts de menys de 28 dies d'edat}}{\text{Nombre de nascuts vius}} \times 1.000$$

5) TAXA DE MORTALITAT POST-NEONATAL (TMPN)

$$\text{TMPN} = \frac{\text{Nombre de morts de més de 28 dies i menys d'un any d'edat}}{\text{Nombre de nascuts vius}} \times 1.000$$

6) TAXA DE MORTALITAT INFANTIL (TMI)

$$\text{TMI} = \frac{\text{Nombre de morts de menys d'un any d'edat}}{\text{Nombre de nascuts vius}} \times 1.000$$

7) TAXA DE MORTALITAT D'ALBATS (TMA)

(Instaurem aquesta taxa degut a la manca d'edat dels albats i ens servirà per elaborar el % de fiabilitat de les dades precedents, amb la qual cosa es deduirà que a major TMA, menor fiabilitat en les taxes).

$$\text{TMA} = \frac{\text{Nombre d'albats morts}}{\text{Nombre de nascuts vius}} \times 1.000$$

$$\% \text{ FIABILITAT} = \frac{\text{TMI}}{\text{TMI} + \text{TMA}} \times 100$$

Intentant donar una visió de conjunt, ens hem assabentat que, referent a la mortalitat infantil, les primeres notificacions no especificaven ni les

circumstàncies ni l'edat dels albats. Aquí rau la creació de la TMA i la TMNN, aquesta última feta arran que alguns registres ens informaven de la mort del nadó just al néixer, sense indicar ni les hores ni els dies de vida. Aquestes dues taxes tenen valors molt elevats quan no ens notifiquen l'edat dels albats, però són interessants perquè representen un bon punt de referència quan la comencem a trobar enregistrada. Així podem avaluar-ne els resultats, segons el % de fiabilitat que en resulta.

El quadre següent (taula 7) mostra la mortalitat infantil en una època determinada, entre 1725 i 1800 aproximadament, en la qual va ser constant el registre de totes les dades de cadascun dels òbits, desglossat per poblacions.

No es pot fer una visió evolutiva a través dels anys, per la variabilitat de les dades i les dates enregistrades en els llibres sacramentals de les diferents poblacions.

Observarem que, tant en les taxes de mortalitat infantil com en les de mortalitat per grups d'edat, hi ha uns espais en blanc, significa que no hem trobat cap òbit en aquest període. Això no vol dir que no se n'hagin produït, sinó que més endavant apareixen en l'espai dels albats, augmentant la TMA i per tant el % de fiabilitat és més baix.

Totes aquestes dades les comparem sempre segons el nombre de registres i no segons el nombre d'habitants, ja que no disposem d'un cens oficial, fins la "Relación General de 1.718" que completa "el Vezindario general de España de 1.717", excepte un cens oficiós que es va realitzar a cadascuna de les poblacions del Lluçanès en diferents anys, al voltant de mitjans del segle XVII.

POBLACIO	TAXES DE MORTALITAT INFANTIL										
	TMNN	TMNP	TMNT	TMN	TMPN	TMI	TMA	% FIABILITAT	1-4	5-14	
ALPENS 1725-1780		33,07	25,57	58,65	131,17	173,16	10,70	94,18	167	91,8	
LLUÇA 1725-1800	18,11	28,73	7,54	36,28	70,93	107,21	28,38	79,29	104,5	43,1	
OLOST 1756-1800	39,38	64,78	33,52	98,30	180,02	278,32	8,44	97,05	235,7	59,5	
PERAFITA 1728-1800	-	15,17	29,91	45,08	146,61	191,69	21,85	89,76	229,4	58,3	
PRATS 1725-1800	23,34	44,15	23,17	67,32	106,43	173,75	74,61	69,95	239,9	52	
SANT BARTOMEU DEL GRAU 1783-1800	43,88	72,96	2,89	75,85	226,40	302,25	-	100	164,1	35,5	
SANT BOI 1724-1800	-	54,53	22,34	77,37	154,92	232,29	31,91	87,92	189,6	50,2	
SOBREMUNT 1741-1800	13,87	22,78	13,78	36,56	88,78	125,34	43,24	74,35	160,1	82,5	
SORA 1701-1800	29,07	53,99	27,95	81,94	136,83	218,77	4,40	98,02	131,2	56,3	

Taula 7. Mortalitat infantil entre 1725 - 1800

Discussió

Causes de mortalitat

En els registres sacramentals i concretament en els d'òbits, els preveres en alguna ocasió han reflectit la causa de mort de l'infant i en destaquem alguna d'elles:

1) VEROLA

Hem trobat 6 casos de verola registrats: 1 a Sora el 6/11/1627, primer cas de verola al Lluçanès i els altres 9 a Sant Bartomeu entre 1786-93

Segons testimonis religiosos de l'època sabem del cert que al segle XVIII hi havia brots freqüents de verola i xarampió (Aquest segle s'anomena, precisament, "Segle de les febres"), probablement deguts a l'augment de la població, factor que afavoreix la transmissió de la malaltia. Als segles XVI i XVII s'hi varen ja ocasionar brots epidèmics greus. La verola i el xarampió es consideraven manifestacions clíniques d'un sol mal².

La lluita contra la verola es va fer palesa també a Vic, on el Dr. Josep Pascual (on en el registre de bateigs d'Olost del 7/04/1772 hi consta la seva muller Elisabet com a padrina) ja inoculava aquest virus l'any 1765. Segons el Dr. C. Rico-Avelló, en un article titulat "Efemérides de profilaxis antivariòlica"³ "...el médico español que más se distinguió en la práctica de la inoculación fue, Dn. Timoteo O'Scanlan, protomédico del departamento marítimo del Ferrol, que en 1.770 hizo allí las primeras inoculaciones, publicando posteriormente dos obras curiosísimas "Práctica Moderna de la inoculación y Ensayo apologético de la inoculación o demostración de lo importante que es al particular y al Estado...". És per això que podem dir que el Dr. Pascual va ser un dels pioners en la pràctica de la inoculació de la verola en tot l'estat espanyol.

2) OFEGAMENT

5 casos per ofegament en nens de diferents edats, accident infantil freqüent encara en els nostres dies

3) FULGURACIÓ

6 casos per fulguració ocasionats per fenòmens naturals, llamps. Causa de

mort trobada en moltes ocasions en aquella època, degut a la no existència de parallamps.

4) DEMÈNCIA

Criden l'atenció els 3 casos de demència, els quals creiem que es pugui tractar de nens amb retard psíquic important. Són nens d'edat escolar al voltant del 7-9 anys.

5) ASSASSINATS

També consten 2 casos d'assassinats:

- Una nena que junt amb la seva mare morí a mans d'un dement
- El més dur i curiós és el cas d'una criatura de 4 anys que morí estrangulada i posteriorment descarnada del cos, a mans d'una dement.

La mort per estrangulament i posterior descarnament del cos d'una criatura de 4 anys és, sens dubte, d'origen criminal i feta per mans d'una dement (Maria Pujol). La persecució contra la bruixeria s'assolí amb més cruïesa en els segles XVI i XVII.

Al segle XVII es produïren els processos de les bruixes de Vic, entre 1618 i 1620, en un dels quals segons Ainaud de Lassarte, es condemnà a mort la bruixa "Napa" de Prats⁴.

Per altra banda, Mossèn Josep Valls en el seu llibre: "PRATS DE LLUSSANÉS. Resum històric", ens diu que:

"Al arxiu parroquial de Santa Eularia consta la mort de la renomada bruixa Napa, que matà per malefics a la nena Maria Ana Riambau de 4 anys, del carrer de can Portell. Era'l 22 de Desembre de 1766. Se deya la suposada bruixa Maria Pujol y llensà al femer de can Vilanova'l cos mutilat de la victima y guardava en sa casa'l bras esquer y'l fetje cuyt ab sang. Per aqueix crim "et impietatem inter christianos inauditam" fou executada a 8 de Janer de 1767, havent rebut els sagraments. Encara donà mal temps als cirurgians Pere Martir Bujons y Anton Mingas que tingueren d'embalsamarla"⁵.

6) MALALTIES GASTROINTESTINALS

La mortalitat en els segles XVII i XVIII ve marcada pel seu predomini en

les estacions d'estiu i tardor (juliol, agost, setembre i octubre) (taula 6). Podem sospitar, davant d'aquestes dades, l'alta incidència de les malalties infeccioses en aquests mesos i, dintre d'elles, les gastrointestinals, com a causa de mortalitat infantil en una època en que els mitjans sanitaris de què es disposava per a la lluita contra aquest tipus de malaltia eren molt limitats.

7) MALALTIES INFECCIOSES

Altres causes de mortalitat infantil son les produïdes, possiblement, per les epidèmies de les malalties més preocupants que varen aparèixer en aquest segle, com són les terçanes (febre intermitent que repeteix al cap de tres dies) i, per descomptat, les malalties infeccioses clàssiques, com són la verola, el xarampió, l'escarlatina, la diftèria i la febre tifoidea⁶.

Els esdeveniments importants que de ben segur varen contribuir com a causa de la elevada mortalitat infantil i de la població en general varen ser els següents:

Any 1631

En Pere de Magarolo en l'"Episcopologio de Vich" de l'any 1904⁷, cita que "El año 1631 fué de grandes zozobras, pues la peste había invadido el Rosellón y llegó hasta Puigcerdà. Hubo además gran penuria...". Aquesta dada ens podria justificar l'augment de la mortalitat al voltant de l'any 1631, conseqüent a la pesta o bé a les malalties infeccioses clàssiques.

Any 1634

S'inicia la mobilització dels pobles de la comarca formant sometents (cos de gent armada no pertanyent a l'exèrcit que es reuneix en un moment determinat per defensar-se de l'enemic) per lluitar contra la invasió dels francesos, que tenen el Rosselló ocupat i arriben a la Plana robant i saquejant.

Any 1640

Els esdeveniments es succeeixen sense pausa en aquest període, ajuntant-se el conflicte amb França i la Guerra dels Segadors (revolta social i nacional contra el règim feudal i la Monarquia absoluta i centralista).

Any 1687-1689

En aquestes dates es produeix la Revolta dels Gorretes contra les contribucions massa elevades i desencadenada per la plaga de la llagosta, revolta en què participa activament el Lluçanès.

Any 1714

Sembla que la Guerra de Successió (1714) també va afectar el Lluçanès. A més, tenim constància que durant aquest any fou quan la guerra va produir-hi més destrosses⁸ no només pel fet d'augmentar la mortalitat, sinó també per "De Janer a Mars de 1714 fou el fort de les devastacions, incendis y terribles sofriments" que va comportar, sobretot a Prats, que va incendiar el comte Montemar (Carrillo de Albornoz) el 5 de febrer de 1714, i la gent de Bracamonte⁹ l'u de juliol del mateix any.

Taxes de mortalitat

Aquestes taxes no les podem aplicar igualment a tot el conjunt de poblacions del Lluçanès, per què les dates d'inici de les informacions extretes dels registres de cada una de les poblacions són diferents (taula 3). Les taxes les podrem aplicar depenen de:

1. El primer bateig d'urgència dels registres de baptismes
2. El primer nadó mort al néixer del registre d'òbits
3. El primer albat dels registres d'òbits
4. L'edat dels albats dels registres d'òbits

També estem supeditats als registres de baptismes amb els que determinarem quin és el denominador precís en cadascuna de les taxes. Per tant, si en algun període no estan registrats els naixements, no tenim possibilitats de calcular les taxes de mortalitat infantil.

Per tot això les taxes de mortalitat seran efectuades individualment en cadascuna de les poblacions segons la informació que disposem, i comentades globalment.

A l'hora de buscar l'edat dels albats i la dels cossos ens hem topat amb grans dificultats, però a partir de 1725 ja comença a constar en la majoria de les poblacions i per tant, podrem iniciar l'estudi de les taxes de mortalitat per grups d'edat.

En un dels llibres del registre d'òbits d'Alpens, concretament en el llibre catalogat com a D3 i trobat a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV), es pot llegir el següent, enregistrat el 23 de juliol de 1724:

"Note lo Rector la edat dels Albats, y si los Adultos deixan de rebre algun dels Sacraments la raho perque. Dels casats expresse lo nom del Marit, o, Muller y si son viudos del Marit o Muller que tingue; y dels Fadrins, los noms del Pare y Mare. Dat als 23 de Juliol de 1724. Ramon Bisbe de Vich".

Potser és per això que a partir d'aquest any, els Rectors de les diferents parròquies, omplien amb més detall els registres parroquials, i en els òbits començava a aparèixer d'una manera més regular l'edat.

Observem que la Taxa de Mortalitat Neonatal Precoç (TMNP) és sempre més alta que la Taxa de Mortalitat Neonatal Tardana (TMNT) en totes les poblacions, excepte a Perafita; podríem dir que és degut a la manca d'elements, tan tècnics com humans, en un medi rural, i a les malalties o alteracions que es manifestaven abans dels 7 dies de vida (certes malformacions congènites, infeccions neonatals, etc.).

La suma de les dues taxes (TMNP i TMNT) ens dona la Taxa de Mortalitat Neonatal (TMN), que és superada àmpliament i en tot el Lluçanès per la Taxa de Mortalitat Post-Neonatal (TMPN). Aquest fet es podria deure a tres factors:

1. La TMPN és més àmplia, compren des dels 28 dies als 12 mesos de vida,
2. Les microepidèmies i epidèmies de malalties exantemàtiques que afectaven principalment als infants més grans, i
3. Les dificultats que es tenien per mantenir viu un nen amb problemes infecciosos o d'altra índole.

Per últim, la Taxa de Mortalitat Infantil (TMI) dona valors molt fiables però altament desencorajadors, ja que va augmentant amb el pas dels anys durant aquest període, possiblement perquè la informació dels registres era cada vegada més completa i evidentment pels estralls, ja comentats, de les epidèmies (verola i xarampió), condicions de vida, etc.

No és correcte fer-ne una comparació quantitativa directa amb les Taxes de Mortalitat Infantil actuals, sense haver repassat, prèviament, tota l'evolució científica i social des dels segles estudiats fins ara; però sí que hem de fer esment d'aquestes taxes. Actualment la TMN és del 6,33%. i la TMPN del 2,47%, i per tant, la TMN és el triple que la TMPN. Ben al contrari que en el període estudiat¹⁰. La TMI és de 5,8 per mil nascuts vius a la població de Vic (Font: Recull de dades del municipi de Vic. Àrea de Benestar Social de l'Ajuntament de Vic). L'any 1993 la TMI a Catalunya era de 5,7 per mil

(dades de l'IES) i actualment, segons dades provisionals del 2002, la TMI és de 3,1 per mil¹¹.

Podem establir que el motiu de l'evolució positiva de la TMI, sobretot en les últimes dècades ha estat i és el ràpid avanç científic que ha fet millorar la supervivència infantil sobretot davant de problemes greus.

Es interessant donar una ullada, encara que sigui per sobre, al grup de taxes entre 1 i 14 anys, per tal de comprovar la transcendència que prenia en aquell moment la Mortalitat Infantil: la del grup d'un a 4 anys i, menys evidentment, la del grup de 5 a 14 anys, essent els seus valors molt fiables en totes les poblacions.

Conclusions

- 1) Destacar l'episodi de bruixeria provocat per Maria Pujol, la bruixa Napa, amb la mort violenta d'una criatura de 4 anys.
- 2) L'evolució de la mortalitat es una de les dades demogràfiques importants per l'estudi poblacional i al mateix temps ens posa en evidència l'efecte que varen tenir sobre la població els fets històrics socials i sanitaris d'aquella època.
- 3) Som conscients que aquestes dades semblaran poc significatives si ens fixem només en els valors absoluts, però si consultem altres estudis de mortalitat en aquests períodes, observarem unes corbes del tipus "dents de serra", que reflecteixen el més petit incident que pugui afectar la població.
- 4) De la mateixa manera i analitzant els índexs de mortalitat infantil, corroborem i repetim que els esdeveniments bèl·lics, naturals, socials i sanitaris incideixen marcadament en els resultats. Els fets sanitaris a remarcar són la pesta que afectà Vic i rodalies en tres ocasions (1579-1580, 1585-1587, 1589-1599) i diferents epidèmies i microepidèmies que incideixen en aquestes corbes de mortalitat que ja hem comentat detalladament.
- 5) La taxa de mortalitat neonatal precoç (TMNP) és més alta que la taxa de mortalitat neonatal tardana (TMNT); així mateix, la taxa de mortalitat postneonatal (TMP) ha superat sempre la taxa de mortalitat neonatal (TMN), ben al contrari del que ocorre actualment.

- 6) Un cop més, els preveres tenen un paper important en aquesta època, al registrar en els llibres sacramentals, dades interessants i completes que ens permeten l'estudi de l'evolució demogràfica i social d'una època.

Bibliografia

1. VILARDELL i YNARAJA, Miquel: "ASPECTES SANITARIS DELS ARXIVS PARROQUIALS DE LA COMARCA D'OSONA: EL LLUÇANÈS (Segles XVI, XVII i XVIII)". Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. 1992
2. Coordinada per ALBARRACIN, A.: "HISTORIA DE LA ENFERMEDAD". Madrid - Ed. Saned - 1987 - p 275.
3. RICO-AVELLO, Carlos: "EFEMÉRIDES DE PROFILAXIS ANTIVARIÓLICA". Madrid - Medicamenta. Any 13. Núm. 271 -1955 - pp 318-320.
4. MASRAMON, R.: "PRATS DE LLUÇANÈS. MIL ANYS D'HISTÒRIA". Prats de Lluçanès - Ed. R. Masramón - 1979 - p 39.
5. VALLS i BOFARULL, J.: "PRATS DE LLUÇANÈS. RESUM HISTÒRIC". Prats de Lluçanès - Ajuntament de Prats - 1988 - p 103.
6. NADAL, J.: "LA POBLACIÓ CATALANA AL S. XVII" in "HISTÒRIA DE CATALUNYA" Dir. per J. M. SALRACH. Vol.4 - Barcelona - Ed. Salvat - 1978 - p 261.
7. NADAL, Luís B.: "EPISCOPOLOGIO DE VICH". Tomo III - Vic - Impremta de la vídua de R. Anglada - 1904 - p403.
8. VALLS i BOFARULL, J.: "PRATS DE LLUÇANÈS. RESUM HISTÒRIC". Prats de Lluçanès - Ajuntament de Prats - 1988 - p 100.
9. MASRAMON, R.: "PRATS DE LLUÇANÈS. MIL ANYS D'HISTÒRIA". Prats de Lluçanès - Ed. R. Masramón - 1979 - p 35.
10. "ANÀLISI DE LA MORTALITAT A CATALUNYA 1987". Generalitat de Catalunya - Barcelona - 1989 - p 31-32.
11. www.caib.es (Web de la Comunitat autònoma de les Illes Balears)